

Valóan értékelt lakossági hitelek: Az IFRS-ek követése, vagy félreértelmezése?*

Gulyás Éva – Rátky Márton Miklós

Kutatásunkban az 1,3-es szorzót tartalmazó lakossági ügyfélhitelek számviteli kezelésének módjait vizsgáljuk. Az alábbi kérdésekre keressük a választ: Mi az IFRS-ek szerinti helyes számviteli kezelése a hazai bankszektorban 2016 óta megjelent, kamatlábukban 1,3-es szorzóval rendelkező hiteleknek? Helyesen számolja-e el jelenleg a szektor ezeket? Van-e lehetőség a tartalom szerinti számviteli kezelésre? Hogyan befolyásolja a banki beszámoló összehasonlíthatóságát az azonos típusú hitelek eltérő számviteli kezelése? A szakirodalom eredményeinek és a vizsgált hitelek főbb jellemzőinek bemutatása után ismertetjük a kutatás módszertanát, majd kifejtjük a számviteli kezelés dilemmáit és következményeit. Ennek során megvizsgáljuk az érintett hitelekre alkalmazandó értékelési elv kiválasztásakor figyelembe veendő IFRS-előírásokat. A következtetések levonása után állást foglalunk az amortizált bekerülési értéken történő értékelés alkalmazása mellett.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: G21, M41, M42

Kulcsszavak: bankszámvitel, IFRS 9, SPPI-teszt, cash-flow-karakterisztika, támogatott lakossági hitelek

1. Bevezetés

Kutatásunkban a kamatlábukban 1,3-es szorzót tartalmazó lakossági ügyfélhitelek számviteli kezelésének lehetséges módjait vizsgáljuk meg, megoldási javaslatot is adva a(z) – általunk – helyesnek vélt kezelésre.

A probléma az IFRS 9¹ 2018-as bevezetésére, az IFRS-ek egyedi beszámoló szintjén való kötelezővé tételére és az ilyen típusú hitelek hazai elterjedésére vezethető vissza. Az IFRS 9 ugyanis szakított a korábbi számviteli standard (IAS 39) előírásaival, melynek értelmében a gazdálkodó által keletkeztetett hitelek értékelése amortizált

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Gulyás Éva: Budapesti Corvinus Egyetem, adjunktus. E-mail: eva.gulyas@uni-corvinus.hu
Rátky Márton Miklós: OTP Bank, elemző; Budapesti Corvinus Egyetem, volt hallgató.
E-mail: Marton.Miklos.Ratky@otpbank.hu

A magyar nyelvű kézirat első változata 2022. szeptember 16-án érkezett szerkesztőségünkbe.

DOI: <https://doi.org/10.25201/HSZ.22.1.78>

¹ IFRS 9 – *Pénzügyi instrumentumok*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:02008R1126-20220101&from=EN>. Utolsó letöltés ideje: 2022. augusztus 5.

bekerülési értéken (továbbiakban AC²) történt, így az AC-n értékelt hitelek esetében a számviteli kezelés megbízhatóan tükrözte egy alapvető hitelmegállapodás tulajdonságait, valamint a vezetők ezzel kapcsolatos becsléseit. Az új standard bevezette ezen eszközök minősítésének kötelezettségét, aminek következtében a pénzügyi eszközök értékelése ma már csak a minősítés eredményétől függő értékelési elv – vagy AC, vagy FVTPL³ – alapján történhet meg, így ugyanazon tulajdonságokkal bíró hitelek eltérő minősítés esetén különböző értékelési elv alapján jelenhetnek meg az egyes beszámolóokban, ezért változhat a beszámolóból levonható következtetések köre és értelmezésük módja is.

Az IFRS 9 hatályba lépése önmagában nem érintette volna a teljes hazai bankszektor, ám a Számviteli törvény⁴ 9/A paragrafusában értelmében ma már minden hitelintézet az IFRS-ek rendszere szerint köteles egyedi éves beszámolóját elkészíteni, így a vonatkozó szabályok nem csak a konszolidált beszámolót már korábban is az IFRS-ek szerint készítő közepes és nagy bankokra vonatkoznak, hanem a teljes szektorra (*Tarpataki et al. 2022*).

A számviteli szabályok változásával párhuzamosan az elemzett hitelek köre, nagyságrendje jelentősen bővült, így a bankszektor beszámolóadatait az értékelési eltérések jelentősen befolyásolhatják. Az elmúlt években a banki könyvvizsgálatot végző társaságok álláspontja a támogatott hitelek IFRS 9 szerinti minősítésének eredményét illetően nem volt egységes, emiatt ugyanazon hiteltípusok a különböző bankok beszámolóiban eltérően jelentek meg, amit még hangsúlyosabbá tett az Audit-reform által bevezetett könyvvizsgálói rotáció alkalmazása, amikor is több esetben előfordult, hogy a régi és az új könyvvizsgáló e hiteleket másként ítélte meg, ami az eltérő értékelési elv alkalmazásának szükségessége⁵ miatt a korábban már közzétett beszámolók módosítását eredményezte.

Kutatásunkban a kérdések megfogalmazása után először bemutatjuk a téma hazai és nemzetközi szakirodalmát, beleértve a hitelekre vonatkozó jogszabályi előírásokat, az IFRS-ek előírásait, valamint a kapcsolódó kutatásokat. Ezután ismertetjük a kutatás módszertanát, majd részletesen kifejtjük a számviteli kezelés dilemmáit és következményeiket, megvizsgáljuk az egyes előírások tartalmát, értelmezzük a bennük használt fogalmakat, megvilágítjuk a „jogalkotói” szándékot, majd a korábban ismertetett megállapításaink összefoglalásaként megfogalmazzuk saját véleményünket.

² AC = Amortized cost

³ FVTPL = fair value through profit or loss. A FVTOCI (fair value through other comprehensive income)-értékelés csak az itt említett minősítés és az üzleti modell hitelekre nem jellemző együttállása esetén volna alkalmazható.

⁴ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0000100.TV>

⁵ Egyetlen intézmény sem kötelezett természetesen az általa választott értékelési elvek megváltoztatására a könyvvizsgáló véleménye alapján. Amennyiben az eltérő értékelés által okozott különbséget a lényegességi küszöb alatt marad, módosításra nincs feltétlenül szükség.

A következőkben az alábbi kérdésekre keressük a választ: Mi az IFRS-ek szerinti helyes számviteli kezelése a hazai bankszektorban 2016 óta megjelent, kamatlábukban 1,3-es szorzóval rendelkező hiteleknek? Helyesen számolja-e el jelenleg a szektor ezeket? A pénzügyi-gazdasági tartalom és a forma mennyire válik el, van-e lehetőség a tartalom szerinti számviteli kezelésre? Hogyan befolyásolja a banki beszámolók összehasonlíthatóságát az azonos típusú hitelek eltérő számviteli kezelése?

2. A vonatkozó előírások és a szakirodalom áttekintése

2.1. A hitelekre vonatkozó előírások

Kutatásunkban a lakosság számára elérhető alábbi, államilag támogatott⁶ hiteleket vizsgáljuk meg:

- *Babaváráó hitel* – az ügyleti kamat az ötéves államkötvényhozam 1,3-mal szorozva és 2 százalékponttal (2022. április 29. utáni folyósítások esetében 1 százalékponttal) növelve. A hitel az ügyfél számára kamatmentes, kivéve, ha nem teljesíti a hitel feltételeit, mert ekkor visszamenőlegesen kamatozóvá válik az ügylet, 5 százalékos (2022. április 29. utáni folyósításoknál 4 százalékos) felár mellett. A vállalt gyerekszám teljesítése esetén az ügyfél helyett a teljes kamatot az állam fizeti meg. A hitel kizárólag a lakosság számára érhető el 2019. második felétől. A hitelek szabad felhasználásúak, mögöttük a fedezet az állami garancia, aminek a díját az ügyfél fizeti.
- *CSOK⁷-hitel* – az ügyleti kamat az ötéves államkötvény-hozam 1,3-mal szorozva és 3 százalékponttal növelve. Az ügyfél a 3 százalékot fizeti kamatként, a fennmaradó részt az állam fizeti. A hitel 2016 óta elérhető a lakosság részére. A hitel nem azonos a vissza nem térítendő CSOK-támogatással. A hitel mögötti fedezet a hitellel érintett ingatlanra bejegyzett jelzálogjog.
- *Otthonfelújítási hitel* – az ügyleti kamat az ötéves államkötvény-hozam 1,3-mal szorozva és 3 százalékponttal növelve. Az ügyfél a 3 százalékot fizeti kamatként, a fennmaradó részt az állam fizeti. A hitel 2021 óta elérhető a lakosság részére. A hitel célja, hogy kiegészítse, fedezetet teremtsen a vissza nem térítendő lakásfelújítási támogatás önrészére. A hitel fedezete az ingatlanra bejegyzett jelzálogjog.

⁶ Amennyiben ellentétes információ nincs feltüntetve, a kutatás megállapításai a 2022. április 14-én a Magyar Közlönyben megjelent, egyes érintett termékek költségtérítését és a babaváráó hitelek kamatfelárát módosító 150/2022. számú Kormányrendelet megjelenését megelőző állapotra vonatkoznak. (150/2022. (IV.14) Korm. Rendelet az állam által fizetett költségtérítéssel kapcsolatban egyes kormányrendeletek módosításáról. <https://njt.hu/jogszabaly/2022-150-20-22>) Letöltés ideje: 2022. április 14.

⁷ Családi Otthonteremtési Kedvezmény

A vizsgált hitelek közös jellemzője, hogy kamatuk megállapításakor a referenciakamat 1,3-szeresét veszik figyelembe, illetve hogy a törlesztendő pénzáram egy részét vagy egészét az állam fizeti meg az ügyfél helyett.

A lakosság számára nyújtott, államilag támogatott hitelek számviteli elszámolásával kapcsolatban a kérdés az, hogy ezen (összefoglalóan az 1,3-es szorzóval érintett) hiteleket hogyan kell besorolni az IFRS-ek szabályai szerint. A kérdésre a válasz azért kulcsfontosságú, mert az eltérő besorolási mód eltérő értékelést von maga után, ami döntően befolyásolhatja a hitelintézetek eredményét.

2.2. Az IFRS 9 előírásai

Az IFRS 9 előírásai szerint a pénzügyi eszközök értékelési elvét két tényező, az üzleti modell és az SPPI⁸-teszt határozza meg. Utóbbi esetén azt kell vizsgálnunk, hogy az adott ügylet szerződéses pénzáramai valóban csak a tőke és kamat törlesztését tartalmazzák-e, azaz nem tartalmazzák olyan „szerződési feltételeket, amelyek a szerződéses cash flow-kba az alapvető kölcsönmegállapodáshoz nem kapcsolódó kockázatoknak vagy volatilitásnak való kitétséget – például részvényárfolyamok vagy árutőzsdei árfolyamok változásainak való kitétséget – vezetnek be”⁹.

Amennyiben a pénzügyi instrumentum szerződéses pénzáramokkal nem rendelkezik – pl. tőkeinstrumentumok –, az adott eszköz értékelése automatikusan eredménnyel szemben valós értéken (FVTPL) történik, bár a standard lehetőséget ad visszavonhatatlan döntés alapján az egyéb átfogó jövedelemmel szembeni valós értékelésre (FVTOCI) is. A vizsgált hitelek azonban adósságinstrumentumok, melyek esetében az SPPI-teszt értékelése elengedhetetlen, hiszen amennyiben a szerződött pénzáramok a kamaton és tőkén kívül más tényezőket is magukban foglalnak, az üzleti modell vizsgálatára már nincs is szükség (*Gulyás 2019*).

Az IFRS 9 szerint a kamat kizárólag a pénz időértékére, a hitelezési kockázatra, a kapcsolódó közvetlen költségekre, valamint a nyereségre nyújthat fedezetet (*Háda 2018*). A vizsgált hitelszerződések szövege csak a tőke és kamatai megfizetésére kötelezik az adóst, illetve az államot, bár, mint láttuk, a kamat mértékének és összegének meghatározása a szokásostól eltérő. Ezen hitelek kamata „az Államadósság Kezelő Központ által havi rendszerességgel közzétett, a közzétételt megelőző három naptári hónapban tartott 5 éves névleges futamidejű államkötvény aukcióin kialakult átlaghozamok adott aukciókon elfogadott mennyiségekkel súlyozott számtani átlaga”¹⁰ 1,3-szerese, növelve 1, 2, vagy 3 százalék ügyleti kamattal, a hitel típusától függően. Az állam a kamat változó részét minden elemzett hitel esetében átvállalja,

⁸ SPPI = Solely Payment of Principal and Interest

⁹ IFRS 9 B4.1.7A

¹⁰ 44/2019. (III.12) Kormányrendelet a *babaváró támogatásról*, 10.§ (4). <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1900044.kor>. Letöltés ideje: 2022. április 14.

míg a babaváró hitelek esetében az átvállalás a kamat teljes egészére vonatkozik. Amennyiben ezen hitelek nem tartalmazzák az 1,3-szoros szorzót, akkor értékelésük az IFRS 9 alapján – a pénzáramok beszedésére irányuló üzleti modell esetén¹¹ – amortizált bekerülési értéken (AC) kellene történnjen¹².

Ezen értékelési elv alkalmazásakor a hitelportfólió valós értékének változása nem mozgatja a bankok eredményét, ugyanis csak a hitelek változó effektív kamatlábal számított kamatbevétele és értékvesztése kerül az eredménybe. Amennyiben a szorzó miatt a hiteleket valós értéken értékeljük (FVTPL), értékük változása meg fog jelenni az eredményben, aminek hatására az volatilisabbé válhat, módosítva a beszámoló érthetőségét és hasznosságát felhasználóik számára.

A szorzó kapcsán az IFRS 9 besorolási tesztje (továbbiakban SPPI-teszt) megköveteli, hogy a kamat ne tartalmazzon tőkeáttételt. A vizsgált hitelek esetében ezek miatt a legfontosabb kérdés az 1,3-es szorzó minősítése, ugyanis a standard előírásai szerint a kamat nem tartalmazhat egyebet, mint az időérték, hitel- és likviditási kockázat, hitelezési költségek és a hitelnyújtó haszna. Az 1,3-es szorzóval kapcsolatban gyakran felmerül, hogy amennyiben ez tőkeáttételnek minősül, akkor minden szorzót tartalmazó hitel azonnal megbukik az SPPI-teszten, ez pedig azt jelenti, hogy ezeket az ügyleteket nem amortizált bekerülési értéken, hanem – üzleti modelltől függetlenül – valósan (FVTPL) kell értékelni.

A szerződött pénzáramok jellemzőivel az IFRS 9 hatályba lépése után az IASB¹³ is foglalkozott, hogy megállapítsa, milyen módosításokra lehet szükség az IFRS 9 klasszifikációs szabályainak egyértelmű alkalmazása érdekében. Az általunk vizsgált termék-típusok a besorolást és az államilag meghatározott kamatlábakat érintő szabályozás problémájaként kerülnek konkrét felvetésre (IASB¹⁴ 2022). Az IASB a kérdést az IFRIC elé terjeszti, hogy megállapítható-e, szükséges-e értelmezés kiadása a kérdésben. Ehhez azonban arra lenne szükség, hogy globálisan is számottevő mértékű volument érintsen a kérdéskör, amely feltétel azonban egyelőre nem teljesül.

2.3. Az SPPI-teszthez kötődő nemzetközi kutatások

Noha a fenti, szorzót tartalmazó ügyletek csak néhány országra jellemzők, az SPPI-teszt megvalósítása és hasznosságának értékelése más jogterületeken is felmerült.

A PwC (2017) is foglalkozott a kérdéssel, ám ők a magyar problémát konkrétan nem említik az állami szabályozást tárgyaló részben, míg Lengyelország esetében egy,

¹¹ IFRS 9, B4.1.1-6

¹² IFRS 9, B4.1.7-14, B4.1.18

¹³ IASB (2014): *Project summary – IFRS 9 Financial Instruments*. International Accounting Standards Board. <https://www.ifrs.org/-/media/project/fi-impairment/ifrs-standard/published-documents/project-summary-july-2014.pdf>; Letöltés ideje: 2022. április 7.

¹⁴ IASB (2022): *AP3A: Contractual cash flow characteristics, Chapter D* (<https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/meetings/2022/april/iasb/ap3a-ccfc.pdf>), letöltés ideje: 2022. december 15.

a referenciakamatot módosító, 2–4-szeres szorzót tartalmazó hitelt vizsgálnak meg, illetve hivatkoznak bizonyos brazil és kínai hitelekre is. A szerzők megállapítják, hogy az ilyen hitelek valószínűleg nem felelnek meg az SPPI-teszten, de az is előfordulhat, hogy a szorzók mégsem eredményeznek a kamattól eltérő jellemzőkkel bíró pénzáramokat, amennyiben egy kellően alacsony szorzó miatt a pénzáramok mégsem veszítik el a kamatjellegüket. A szerzők hivatkoznak az államilag meghatározott tőkeáttételes kamatlábakra vonatkozó kivételszabályra is, és ebben az esetben is kimondják, hogy a tőkeáttétel kellően alacsony mértéke az SPPI-teszten való megfelelést eredményezheti. A kellően alacsony mérték azonban ismét egy kvalitatív bírálati elem.

Gope (2018) és *Filipova-Slancheva (2017)* egyaránt megállapítja, hogy az AC-n értékelt pénzügyi instrumentumok közé tartoznak általában az alapvető jellemzőkkel bíró kölcsönkövetelések, noha az alapvető jellemzők tartalmát egyikük sem fejti ki. Mindketten arra számítottak, hogy a besorolási feltételek megváltozásának jelentős hatása lesz a bankszektorra. *Filipova-Slancheva (2017)* az AC-n értékelhető instrumentumok főbb jellemzőinek többek között a rugalmas – egynél több lehetőséget tartalmazó – törlesztési tervet tartja, megjegyezve, hogy e megfelelés az SPPI-teszten ilyenkor további vizsgálatok eredményeként bizonyítható. Az SPPI-teszten való bukást eredményezi szerinte a futamidő alatti devizanem-váltás lehetősége, a nem kamatozó, a nem visszafizetendő, valamint a hitelkockázaton kívüli tényezőkhöz kötött kamatváltozást engedő/előíró jellemzők, melyek tartalmát azonban nem fejti ki részletesebben, s némely megállapításával – például hogy egy kamatmentes hitel nem felel meg az SPPI-teszten, illetve hogy a meg nem fizetett kamat tőkésítésének hiánya SPPI-sértő – nem is értünk egyet. A babaváró hitelek egyik fő jellemzőjét, a többféle kimenet lehetőségét, a rugalmasan módosítható törlesztési ütemezést éppen az SPPI-teszten jellemzően megfelelő ügylet tulajdonságának tekintik. *Filipova-Slancheva* sem pro, sem pedig kontra nem említi az extra volatilitást eredményező feltételeket.

Ercegovac (2018) azt vizsgálta meg, hogy egy 10 millió eurós 6 havi EURIBOR-hoz kötött kamatozású hitel, ahol havi átárazódás és törlesztés van, megfelel-e az SPPI-teszten. Mind a múltbeli tényleges, mind pedig a forward teoretikus benchmark kamatok alapján azt a következtetést vontta le, hogy a vizsgált hitel megfelel a teszten, ugyanis a különbség a kölcsön teljes névleges értékének 5 százalékát nem haladja meg, így a besorolás és értékelés AC-n történhet. *Ercegovac* felhívja a figyelmet a besorolás változásának számvitelen túlmutató hatására is, miszerint a transzferázást alkalmazó bankok esetében a FVTPL-értékelés alá tartozó hitelek folyósítása az alkalmazott strukturális tőkeköltség miatt csökkenhet, a portfólió átrendeződhet.

Popescu és Ionescu (2019) hasonló elemzést végzett egy olyan esetre, amikor a pénz időértéke nem tökéletesen jelenik meg egy adott pénzügyi instrumentum kamatlábjában, mivel így az instrumentum cash flow-i SPPI-sértők lehetnek. Az általuk vizsgált instrumentum egy 2005-ben folyósított, 12 év explicit időszakkal rendelkező, 3-havi EURIBOR+2,5% kamatlábjú, havonta újraárazódó, változó kamattal rendelkező hitel volt. Az átárazódási periódus és a referencia-kamatláb eltérő periódusa esetén a gazdálkodónak kvalitatív és kvantitatív tényezők alapján tesztelnie kell, hogy a módosult cash flow-k az eredeti pénzáramokhoz képest szignifikánsan eltérők-e. A szerzők kiemelik, hogy a vizsgálatnak az egyedi beszámolási időszakokra és a teljes futamidőre azonos eredményt kell adniuk, s minden egyes instrumentumra külön-külön meg kell határozni a szignifikanciaszintet. Az elemzés eredményeként a szerzők megállapították, hogy a vizsgált instrumentum módosított pénzáramai és az eredeti pénzáramok közötti eltérés 4 százalékon belüli, a besorolásra és értékelésre vonatkozóan azonban nem foglaltak állást.

Az IFRS 9 bevezetésének egyik fő momentumát *Lejard (2016)* is az SPPI-teszt bevezetésében látja, aminek hatására a FVTPL-eszközök arányának növekedését s ezzel egyidejűleg az eredmény volatilitásának emelkedését várta, ami véleménye szerint épp ellentétes hatású lett volna az IFRS 9 céljaival. Kutatási eredményei azonban az arány növekedésének éppen ellentmondtak, azt tapasztalta ugyanis, hogy a vizsgált bankok esetében az eredménnyel szemben kötelezően vagy választhatóan valóban értékelendő portfólió aránya csökkent, míg az AC-n értékelt befektetések aránya növekedett. Ez a kutatás ugyan nem az SPPI-teszt kivitelezésével, annak tartalmával foglalkozik, de mutatja, hogy a FVTPL adósságinstrumentumok nem jelentősek a banki portfólióban. E megállapítás összecseng *Ercegovac (2018)* megállapításával is, aki az olyan hibrid eszközök arányát, melyeknél az IAS 39 a beágyazott derivatíva leválasztását tette szükségessé, az IFRS 9 pedig sikertelen SPPI-tesztet eredményezne, 0,1 százalékra teszi az Európai Bankhatóság adatai alapján.

Ha, Yunjung S. (2017) véleménye szerint a kamatpadló és -plafon olyan hibrid ügyleteket takarnak, amelyek továbbra is az SPPI-teszten való megfelelést, s így AC-értékelést eredményeznek. Értelmezése szerint az IFRS 9 alapján az inflációvédett értékpapírok nem SPPI-sértőek, mivel az infláció nem tőkeáttételes, és a tőke védett. Ezzel szemben egyes állampapírok, mint például az amerikai FRN-ek¹⁵ vagy az olyan japán államkötvények, amelyek félévente árazódnak át a 10 éves hozamra, már nem feltétlenül felelnek meg az SPPI-teszten, mivel a pénz időértéke nem tökéletesen jelenik meg bennük. Természetesen ezen esetben is a fő szempont az elvégzett benchmark-tesztek (ld. még *Ercegovac 2018; Popescu – Ionescu 2019*) eredményeinek szignifikanciaszintje, azaz a materialitás.

¹⁵ floating-rate note: kétéves, hetente a negyedéves hozamra átárazódó kötvények

Valamennyi ismertetett kutatás közös megállapítása, hogy automatikusan – a szerződések bizonyos tulajdonságainak megléte vagy hiánya alapján – nem hozható döntés az SPPI-teszten való megfelelésről, ahhoz további vizsgálatok elvégzésére van szükség, melyeket kutatásunk 4. fejezetében meg is teszünk. Egyes további szakirodalmak és szabályok ismertetése az ismétlődések elkerülése érdekében a 4. fejezetben, közvetlenül a hozzájuk kapcsolódó érveléshez kapcsoltan található.

3. Elemzési módszertan

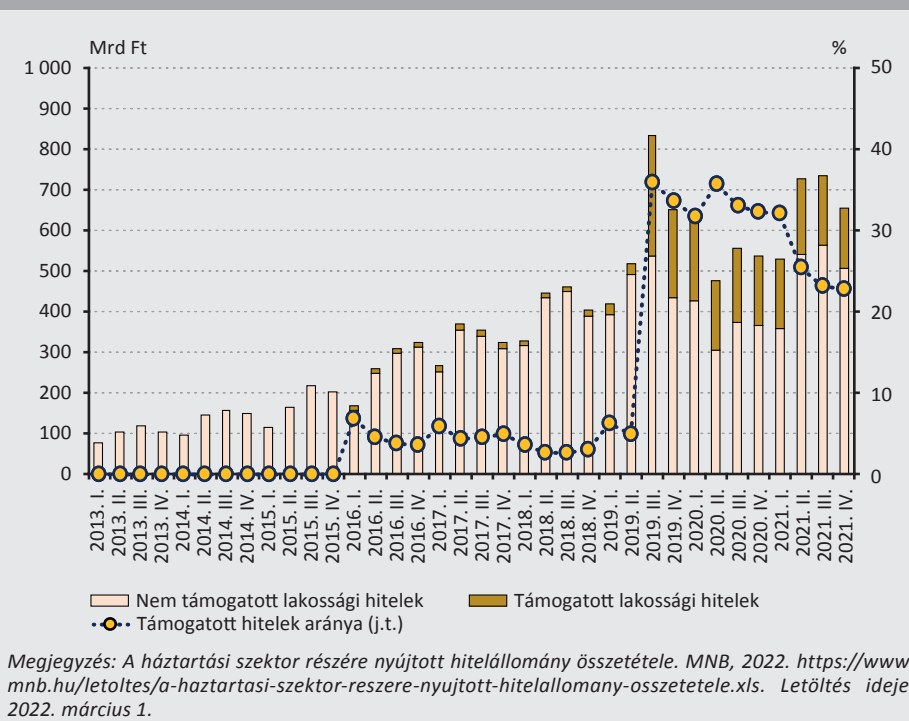
Elemzésünkben részben kvalitatív, részben kvantitatív módszertant alkalmazunk. Összevetjük az IFRS 9 besorolásra vonatkozó előírásait a vonatkozó szakirodalommal és a vizsgált pénzügyi kimutatásokban feltüntetett indoklásokkal. Itt vesszük figyelembe az ügyletek törvényi szabályozását és gazdasági tartalmát is. Az elemzés során az IFRS 9 előírásainak értelmezését a különféle szempontok alapján, más-más nézőpontból vizsgáljuk meg, s vonjuk le a következtetéseket. Másrészt megvizsgáljuk az elemzett beszámolók struktúráját és a bennük közzétett összegeket, arányukat. E módszerrel mutatjuk be az SPPI-teszt eltérő értelmezése következtében megjelenő különbségeket, s hívjuk fel a figyelmet az egységes értékelés szükségességére. A besorolási döntés megfeleltetéséhez értékeléshez elemezzük, hogy valóban tőkeáttételről, vagy a hitelezéshez nem kapcsolódó egyéb kitettségről beszélünk ezen hitelek esetében. Ezután megvizsgáljuk, hogy mi a szorzó valódi gazdasági tartalma, és hogy az IFRS keretelvei alapján hogyan sorolnánk be az ügyleteket, valamint hogy milyen kivételszabályok állnak rendelkezésünkre az ezt megelőző elemzési eredmények módosítására. Az elvégzett többszempontú elemzés adja az alapját véleményünk megfogalmazásának.

4. Elemzés és eredmények

4.1. Az érintett hitelek jelentősége és típusai

A bankszektor által kihelyezett új lakossági ügyfélhiteleken belül az államilag támogatott hitelek a támogatások folyósításainak éveiben (2016–2022) 3–34 százalékos részarányt képviseltek (1. ábra). A 2016 és 2021 közötti 6 évben folyósított kb. 2 100 milliárd forint támogatott lakossági hitelből a babaváró hitelek volumene 1 600, a CSOK-hitelek volumene pedig kb. 500 milliárd forint volt.

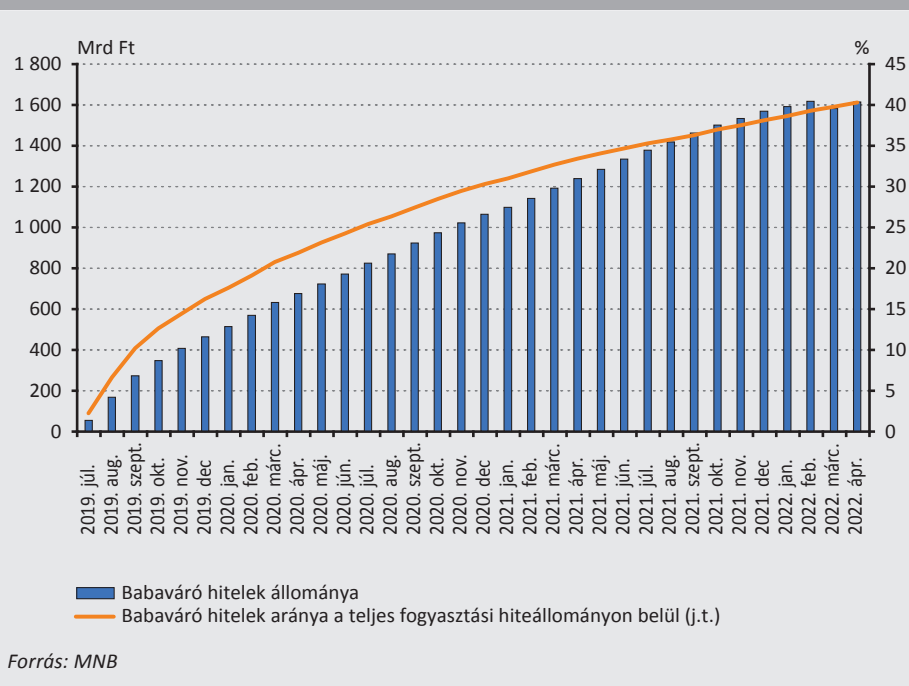
1. ábra
Az egyes negyedekben folyósított lakossági hitelek a magyar bankszektorban

Láthatjuk, hogy a támogatott hitelek közül kiemelten népszerű és a hitelállományon belül is egyre nagyobb arányt képvisel a babaváró hitel. Ezen hitelek állománya 2021 végére már elérte az 1569 milliárd forintot, ami a háztartások teljes hitelállományának 16,6 százaléka, a fogyasztási hitelek tekintetében pedig már majdnem az állomány 40 százalékát adják ki (2. ábra).

2. ábra

A babaváró hitelek állománya és aránya az egyes hónapok végén

4.2. A szorzóval érintett hitelek megjelenése a beszámolóokban

A kérdés aktualitását adja, hogy a 2020-as beszámolójában a legnagyobb babaváró és CSOK-hitel portfólióval rendelkező hazai bank, az OTP átsorolta ezeket a hiteleit amortizáltan értékelt kategóriából az eredménnyel szemben valóban értékelt kategóriába¹⁶. Az átsorolás indoka lehetett az is, hogy a bankot a kötelező könyvvizsgálói rotáció miatt 2021-től a korábbi könyvvizsgáló Deloitte helyett már az Ernst and Young auditálja, és míg előbbi elfogadta amortizáltan értékeltként a szorzóval érintett hiteleket, addig utóbbi nem. 2021-ben már az – eddig ezeket a hiteleket AC-n értékeli – MKB¹⁷ is átsorolta őket, de ugyanezt tette a Takarékbank¹⁸, valamint a UniCredit¹⁹ is, hasonló szövegszerű indoklással, szintén a könyvvizsgálóváltást megelőzően.

¹⁶ 2020. évi egyedi éves beszámoló. OTP Bank, 2021

¹⁷ 2021. évi egyedi éves beszámoló, MKB Nyrt., 2022

¹⁸ A Takarékbank Zrt. 2022. április 26-i közgyűlésének határozatai. Takarékbank, 2022. <https://kozvetetelek.mnb.hu/downloadkozvetetel?id=687917&did=K177261/2022>. Letöltés ideje: 2022. április 27.

¹⁹ 2021. évi egyedi éves beszámoló. UniCredit Bank, 2022

A magyar bankszektor kilenc legnagyobb piaci szereplője (2021. végi adat) együttesen a hazai bankszektor mérlegfőösszegének több mint 95 százalékát adja. A kiemelt beszámolókból (1. táblázat) látható, hogy azon bankok portfóliójában nem volt található számottevő FVTPL-hitelporfólió, melyek könyvvizsgálója a Deloitte volt (MKB, OTP, Takarékbank, UniCredit). A könyvvizsgálóváltás során a még a régi könyvvizsgáló által auditált beszámolókból a szorzóval érintett hitelek újramegállapításra és átsorolásra kerültek AC-ből FVTPL-be. Emellett a Budapest Bank esetében 2021-től az FVTPL-hitelek kamatát – a többi bankkal azonosan – már a kamatbevételek között mutatta ki²⁰.

A beszámoló indoklása alapján az érintett hitelek azért kerültek számos esetben a valóban értékelt kategóriába, mert ezek a hitelek az 1,3-es kamatszorzó miatt nem feleltek meg az SPPI-teszten. Mindemellett az is látható az adatokból, hogy a szorzóval érintett hitelek valóérték-változása jelentősen mozgatni tudja az eredményt. Az értékelési elvek változása ellenére az adózott eredmény és a mérlegfőösszeg az újramegállapítás éveiben általában nem változott, ami arra utal, hogy az érintett hitelek valós értéke megegyezhetett az AC-val.

1. táblázat											
A hazai nagybankok releváns adatai											
Év	OTP				K&H			UniCredit			
	2021	2020	2019 (újramegáll.)	2019	2021	2020	2019	2021	2020 (újramegáll.)	2020	2019
Könyvvizsgáló	EY	Deloitte*	Deloitte	Deloitte	PwC	PwC	PwC	Deloitte*	Deloitte	Deloitte	Deloitte
Mérlegfőösszeg (millió Ft)	13 710 471	11 154 394	10 138 884	10 138 884	na	4 416 727	3 554 179	4 580 538	4 083 938	4 084 042	3 416 391
ABÉ-hitelek / mérlegfőösszeg (%)	29,4	30,6	30,3	32,4	na	64,8	64,7	36	40	42,3	44,2
FVTPL-hitelek / mérlegfőösszeg (%)	4,8	4,3	2,4	0,3	na	3,2	1,9	1	1	0,1	0,2
Ügyfélhitelek egyben kimutatva?	igen	igen	igen	na	na	igen	igen	igen	igen	na	na
Adózott eredmény (millió Ft)	125 339	92 474	193 354	193 354	na	32 453	50 414	42 655	32 600	31 953	49 060
FVTPL-hitelek VÉ változása/ Adózott eredmény (%)	10,1	-2,3	na	1,0	na	16,2	3,0	0	-3	na	na
FVTPL-hitelek kamata a kamatbevételek között van?	igen	igen	igen	na	na	igen	igen	igen	igen	na	na

²⁰ A szabályozás ebben a tekintetben nem határoz meg kötelezettséget, így a bemutatás a gazdálkodó döntésén múlik. 2020. évi egyedi éves beszámoló. Budapest Bank Zrt. Letöltés ideje: 2023. február 7. 2021. évi egyedi éves beszámoló. Budapest Bank Zrt. Letöltés ideje: 2023. február 7.

Valósan értékelt lakossági hitelek: Az IFRS-ek követése, vagy félreértelmezése?

Év	Erste				Raiffeisen			Takarékbank			
	2021	2020	2019 (újramegáll.)	2019	2021	2020	2019	2021	2020 (újramegáll.)	2020	2019
Könyvvizsgáló	PwC	PwC	PwC	PwC	KPMG*	KPMG	KPMG	Deloitte*	Deloitte	Deloitte	Deloitte
Mérlegfőösszeg (millió Ft)	na	3 620 880	na	2 862 137	na	3 202 846	2 598 544	3 233 914	2 804 940	2 804 940	2 167 752
ABÉ-hitelek / mérlegfőösszeg (%)	na	41,0	na	49,1	na	44,3	47,3	49	52	42,3	65,3
FVTPL-hitelek / mérlegfőösszeg (%)	na	5,8	na	3,9	na	2,1	1,3	7	6	0,1	0,1
Ügyfélhitelek egyben kimutatva?	na	nem	na	nem	na	igen	igen	igen	igen	na	na
Adózott eredmény (millió Ft)	na	18 906	na	55 537	na	12 939	20 831	-1 252	-10 780	-10 780	-9 849
FVTPL-hitelek VÉ változása/ Adózott eredmény (%)	na	-11,6	na	-0,7	na	7,0	3,1	13	9	na	na
FVTPL-hitelek kamata a kamatbevételek között van?	na	igen	na	igen	na	igen	igen	igen	igen	na	na

Év	MKB				CIB			Budapest Bank			
	2021	2020 (újramegáll.)	2020	2019	2021	2020	2019	2021	2020 (átsorolt)	2020	2019
Könyvvizsgáló	Deloitte*	Deloitte	Deloitte	Deloitte	EY	KPMG*	KPMG	KPMG*	KPMG	KPMG	KPMG
Mérlegfőösszeg (millió Ft)	3 320 182	2 792 636	2 792 636	1 772 456	2 793 321	2 415 669	2 009 416	2 490 210	2 169 407	2 169 407	1 515 148
ABÉ-hitelek / mérlegfőösszeg (%)	34,6	38,2	39,6	52,1	41,4	46,7	50,4	44,4	45,0	45,0	59,0
FVTPL-hitelek / mérlegfőösszeg (%)	1,6	1,5	0,0	0,1	2,9	2,4	1,3	2,3	1,9	1,9	1,6
Ügyfélhitelek egyben kimutatva?	igen	igen	na	na	nem	nem	nem	igen	igen	igen	igen
Adózott eredmény (millió Ft)	55 916	6 232	6 232	42 012	14 171	11 519	13 981	9 639	4 346	4 346	15 998
FVTPL-hitelek VÉ változása/ Adózott eredmény (%)	-3,2	-5,8	na	na	-33,4	8,2	-0,3	-22,8	-4,9	-4,9	-4,9
FVTPL-hitelek kamata a kamatbevételek között van?	igen, de egyben	igen, de egyben	na	na	igen	igen	igen	igen	igen	nem	nem

átsorolás

FVTPL-értékelés

ABÉ-től külön kimutatott FVTPL-hitelek

FVTPL-hitelek VÉ változása 5 százaléknál nagyobb mértékben befolyásolta az eredményt.

Megjegyzés: A bankok sorrendje a 2020-as mérlegfőösszeg alapján, *könyvvizsgálóváltás a következő évben. na: nem állt rendelkezésre adat az elemzés elvégzésének időpontjában. OTP: 2019., 2020. és 2021. évi egyedi éves beszámoló; CIB, MKB és Takarékbank: 2020. és 2021. évi egyedi éves beszámoló; UniCredit, Raiffeisen, K&H és Erste: 2020. évi egyedi éves beszámoló.

A hazai piacon működő könyvvizsgáló cégek háromféle álláspontot képviseltek a kérdéskör tekintetében²¹. Az egyik szerint a tőkeáttétel azonnal FVTPL-értékelést indukál, így további vizsgálatnak nincs helye. Egy másik csoport figyelembe vette az államilag meghatározott kamatokról szóló szabályt (IFRS 9 B4.1.9E), azonban úgy ítélte meg, hogy mivel a piacon elérhető a szorzóval érintett hitelek alternatívájaként más, piaci árazású helyettesítő termék, nem beszélhetünk államilag meghatározott kamatról, emiatt a tőkeáttétel következtében a hitelek buknak az SPPI-teszten és FVTPL-ként kell őket értékelni. A könyvvizsgálók egy harmadik csoportja (az elemzett beszámolók alapján ez a Big Four-ok közül vélhetően egyedül a Deloitte) pedig korábban elfogadta az államilag meghatározott kamatokról szóló kivételszabályt, és elfogadta az AC-n értékelést.

A táblázatból látható, hogy a korábban a Deloitte által auditált bankok is áttértek ezen hitelek FVTPL-értékelésére, így feltételezhető, hogy mind az érintett bankok, mind korábbi könyvvizsgálójuk véleménye megváltozott a kérdésben, így a 2022-es évtől kezdődően az összes magyarországi nagybank beszámolójában az FVTPL kategóriába kerültek ezek a hitelek, összehasonlíthatóbb beszámolókat eredményezve.

4.3. Az IFRS 9 szerinti értékelési elv és következményei

Amennyiben a fenti hitelek számviteli kezelése a bankszektorban nem egységesen amortizált bekerülési értéken történik, akkor:

- az amortizált bekerülési érték (AC) és a valós értékelés párhuzamos alkalmazása a szektorban rontotta a bankok közti összehasonlíthatóságot;
- ahhoz, hogy a valós érték becslésre kerülhessen, a jövőbeli pénzáramokat és egy alkalmas diszkontrátát kell választani. A babaváró hitelek esetében a jövőbeli pénzáramok megbecslése a demográfiai változók miatt óriási bizonytalanságot hordoz magában, ami miatt a meghatározott valós érték esetében kérdéses, hogy megüti-e a megbízhatóság szintjét.
- a piaci inputokból felépülő értékelési modell használata nehézkes, mert nincs piaci tranzakció vagy aktív piac ezekkel a hitelekkel, valójában senki sem kereskedik velük, illetve a pénzáramok egy része az államtól folyik be (*Grósz et al. 2020*).
- noha az IFRS 9 a pénzügyi eszközök esetében általánosságban az eredménnyel szembeni valós értékelést tekinti alapvető előírásnak, mégis azt tapasztaljuk, hogy az FVTPL-értékelés esetén a valós érték változása ténylegesen mozgatja a bankok adott időszaki eredményét, szemben az amortizáltan értékelt hitelekkel. Míg az AC-n értékelt instrumentumok eredményhatása jól előrejelezhető, a valós érték

²¹ IASB Request for Information – Post-implementation Review of IFRS 9 Financial Instruments – Classification and Measurement. https://ifrs-springapps-comment-letter-api-1.azuremicroservices.io/v2/download-file?path=598_29512_GborSchnerHungarianBankingAssociation_0_IFRS9Postimplementationreview_2022_01_27_HBA_signed.pdf. Letöltés ideje: 2022. március 20.

változása jóval komplexebb, több változót magába foglaló, külső szemlélő számára nehezebben kiszámítható változás. Ez egy ilyen méretű hitelállomány esetében komolyan tudja befolyásolni a hitelintézet adott éves eredményét, ez pedig mind a belső, mind a külső érdekhordozók számára megnehezíti a beszámoló alapján történő előrejelzést és a múltbéli teljesítmény magyarázását.

- megkérdőjeleződik a beszámoló valóságot tükröző mivolta, ugyanis az eltérő értékelési elv pusztán az IFRS 9 szabályainak eltérő értelmezésén alapul.
- a bankok a hosszú lejáratú hitelek esetén jellemzően nem a valós érték változásából szeretnének pénzáramot (cash flow-t), vagy eredményt generálni, hanem a hitelek kamatából. A valós érték változásának eredménybe emelésével a valós gazdálkodói szándékot és üzleti modellt kevésbé tükröző képet mutatunk a bankokról.
- a mérlegben és az eredménykimutatásban az egy azonos ügylettípushoz tartozó mérleg- és eredménykimutatás-tételek külön sorokon lehetnek bemutatva, ami nagyban rontja a beszámolók hasznosságát és értelmezhetőségét.

4.4. Tőkeáttétel

Ha az 1,3-es szorzó valójában nem tőkeáttétel, a kérdéskör feloldódik, és amortizált bekerülési értéken kell értékelni ezeket az ügyleteket. Az IFRS 9 standard nem közvetlenül határozza meg a tőkeáttétel definícióját, mindössze a tőkeáttétel bizonyos jellemzőit, karakterisztikáját írja körül²². A tőkeáttételre a számviteli jogforrás-hierarchiában lévő egyéb szabályok sem adnak meg definíciót, így hagyatkoznunk kell a szakmailag bevett tartalomra.

A hű bemutatás követelménye mint számviteli elv alapján (*Lakatos et al. 2018*) vitatható, hogy ezen hitelek esetében tőkeáttételről lenne szó. Ha az 1,3-es szorzót összehasonlítjuk a standard által említett olyan instrumentumok karakterisztikájával, amelyek köztudottan tőkeáttétellel rendelkeznek (önálló opciós, forward- és swap-szerződések, részvényindexhez indexált kamatozó instrumentumok), belátható, hogy a standardalkotó nem az 1,3-es szorzóhoz hasonló gazdasági jelenségre értette a tőkeáttételt mint gazdasági jelenséget. Ezeknek az ügylettípusoknak az átlagos tőkeáttétele nem 1,3-szoros, hanem jellemzően több tízszeres, hiszen „a hitelintézeteknél jellemzően 10, 20, 25-szörös tőkeáttétellel lehet ügyletet kötni.”²³

A tőkeáttétel-jelenség legjobb közelítésének az idegen forrás/saját tőke arányt tekinthetjük, ahol a saját tőke a tulajdonosok által kockáztatott összeget reprezentálja, míg az idegen forrás egy bank esetében jellemzően a betétállomány. Belátható, hogy

²² IFRS 9 B4.1.9.; B4.1.13.

²³ *Tájékoztató a magas tőkeáttételes ügyletekről*. MNB, 2011. <https://www.mnb.hu/felugyelet/felugyeleti-keretrendszer/felugyeleti-hirek/archiv-hirek/tajekoztato-a-magas-tokeatteteles-ugyletekről>. Letöltés ideje: 2022. március 1.

az 1,3-es szorzó alkalmazása esetén gazdasági értelemben nem az idegen forrás/saját tőke arány növeléséről van szó, mivel a betétállomány változatlansága mellett a saját tőke nem csökken. A szorzó következtében kapott nagyobb kamatbevétel az adózott eredményen keresztül növeli is a saját tőkét, így a szorzó kamatlábra kerülésével valójában a tőkeáttétel csökkentéséről beszélhetünk. Amennyiben az 1,3-es szorzót nem tőkeáttételként, hanem az alapvető kölcsönmegállapodáshoz nem kapcsolódó kockázatoknak vagy volatilitásnak való kitétségeként definiáljuk, fontos figyelembe vennünk a szabályalkotó által említett (nem taxatív) példákat: a részvényárfolyamokat vagy árutőzsdei árfolyamok változásainak való kitétséget. Karakterisztikáját tekintve a kamatban található szorzó nem hasonlít a példákra.

4.5. Gazdasági tartalom

Az 1,3-es szorzó értelmezhető árazási paraméterként is, amely a hitelnyújtónak valamilyen kamatba foglalható költségét, kockázatát vagy nyereségét téríti meg.

Az SPPI-teszten megfelel az olyan ügylet, melynek cash flow-ja mindössze a kölcsöntőkének és kamatának megfizetése. Az IFRS 9 alapján a kamat a pénz időértékének ellenértékéből, a hitelkockázatból és egyéb, a hitelezéshez alapvetően kapcsolódó kockázatok (likviditási, működési és adminisztratív ráfordítások) ellenértékéből, valamint a szokásos piaci haszonból állhat. Az ügyleti kamat tehát felbontható a pénz időértékére, a hitelkockázat költségére és a hitelezéshez kapcsolható egyéb költségekre. A fentiekén túl szedett kamat esetén vizsgálendő, hogy a hitelek kamata tartalmaz-e a fenti kamatrészekén kívül más, a hitelezéshez nem kapcsolódó indokolatlan kitétséget is. Ezt egyszerűen cáfolhatjuk, ha elfogadjuk azt az érvet, hogy az 1,3-es szorzó nem tőkeáttétel, hanem egy szorzó, amivel a hitelek megfelelően kerülnek árazásra.

Az MNB szerint²⁴ nem jó gyakorlat az az elv, mely szerint bármilyen egynél nagyobb szorzó alkalmazása egy referenciakamat módosítására tőkeáttételt és ezzel a kamattal elvesztését implikálná. Az indoklás szerint az államilag támogatott hitelek esetében a legmegfelelőbb piaci referencia-kamatláb a jelzáloglevelek átlaghozama lenne. Mivel „ilyen index 2017. decemberéig nem létezett, ezért azt a szabályozó szintetikususan, az ÁKK-hozam alapulvételével, egy statisztikai adatok alapján meghatározott szorzóval felszorozva határozta meg, mert a szorzó nélküli ÁKK-átlaghozam alkalmazása árazási szempontból torz képet eredményezett volna”²⁵. Ennek megfelelően az 1,3-es szorzó valójában nem tőkeáttételt jelent, hanem egy megfelelő kamatláb szintetikus előállítását. Eszerint ezek a hitelek már nem tartalmazzak se tőkeáttételt, se az alapvető hitelnyújtáshoz nem kapcsolódó kockázatot vagy

²⁴ Az állami kamattámogatással, illetve a fair banki szabályozással érintett hiteleket az IFRS 9 standard alatt amortizált bekerülési értéken vagy (a kamat meghatározásában szereplő szorzó miatt) valós értéken kell kimutatni? MNB, 2018. <https://www.mnb.hu/letoltes/csokep.pdf>. Letöltés ideje: 2022. március 15.

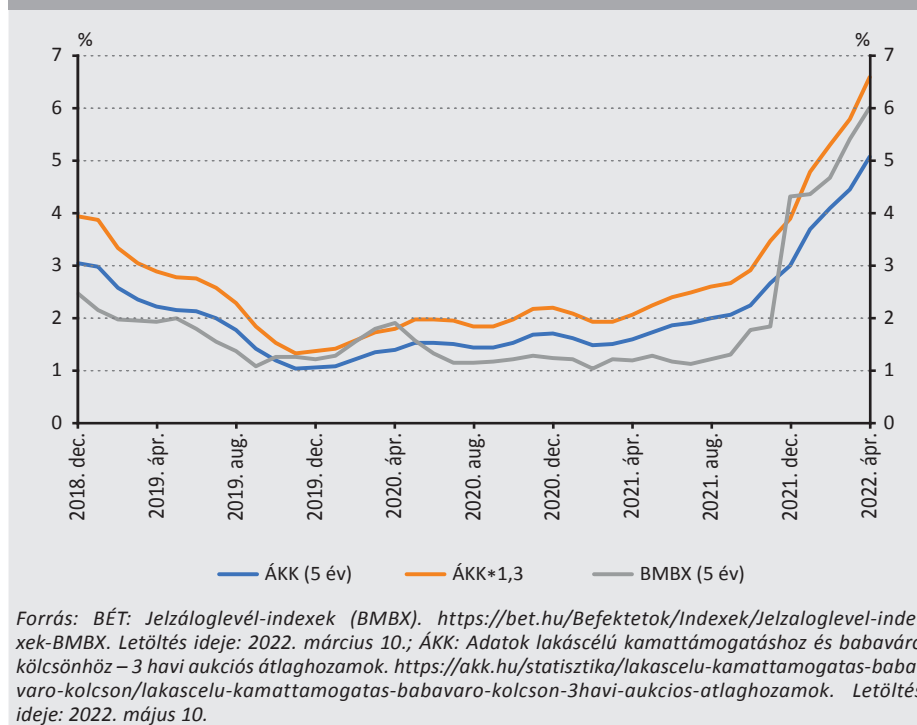
²⁵ Uo.

volatilitásnak való kitétséget. Az 1,3-es szorzó mindössze kompenzálja a hitelnyújtót egyfajta közvetlen költségéért vagy kockázatvállalásáért.

A Magyar Bankszövetség állítása szerint²⁶ egy jelzáloghitel árazásában a legmegfelelőbb referenciahozam nem az állampapírhozam, hanem egy jelzáloglevélhozam, ami historikusan 30 százalékos prémiummal rendelkezett az azonos paraméterű állampapírok felett. Az állampapírhozamot forrásköltségnek, azaz a pénz időértékének, az állampapírhozam további 0,3-szorosát változó profithányadnak minősítik, míg a maradék fix részt minden egyéb költség ellentételezéseképp kapott bevételként minősítik az árazásban.

3. ábra

Az ÁKK által közzétett ötéves állampapír-árazási paraméter és a BÉT által közzétett ötéves jelzáloglevél-hozamindex (BMBX) havi átlagos értékei

Habár historikusan a magyar piacon a jelzáloglevelek hozama nem rendelkezett 30 százalékos prémiummal az állampapírhozamok felett (lásd 3. ábra), ennek oka vélhetően nem a közgazdasági logikával konzisztens prémium meglétének cáfolata

²⁶ IASB Request for Information – Post-implementation Review of IFRS 9 Financial Instruments – Classification and Measurement. https://ifrs-springapps-comment-letter-api-1.azuremicroservices.io/v2/download-file?path=598_29512_GborSchnerHungarianBankingAssociation_0_IFRS9Postimplementationreview_2022_01_27_HBA_signed.pdf. Letöltés ideje: 2022. március 20.

– hiszen ez azt jelentené, hogy a hazai jelzálogbankok jobb adósok, mint a magyar állam –, hanem bizonyos egyéb tényezők, például a jelzáloglevél-piac illikviditásának az eredménye.

4.6. Árazási paraméter

Annak az eldöntése, hogy melyik bevételi elem melyik költségéért vagy kockázatáért ellentételezi a bankot, egy szubjektív vizsgálat eredménye. Kiegészítve az MNB és a Bankszövetség indoklását, ahol a nyereséghányadot, illetve a referenciahozamot nevezik meg mint kompenzálendő költséget/kockázatot, elképzelhető lenne más árazási paramétert megnevezni, ami valamilyen formában tükrözi az ÁKK-tól való függőséget.

A bankok a szorzóval érintett hitelek esetében az ügyleti kamatot ($\text{ÁKK} \cdot 1,3 + 1^{27}$, 2 vagy 3 százalék) és az állami költségtérítést kapják meg. Ezért cserébe a következő költségeket, kockázatokat vállalják: forrásköltség, tőkeköltség, kockázati költség, működési költség, fizetendő díjak és jutalékok (pl. ügynöki díjak). Ezenfelül az árazási oldalhoz tartozik még a nyereséghányad. Ezeket összepárosítani önkényes, azonban szükséges ahhoz, hogy belássuk, összességében konzisztens-e az ellentételezés a vállalati kockázatokkal, költségekkel és a nyereségekkel. A fenti tételek párosításának egy lehetséges módját mutatja be a 4. ábra, ahol az egy sorban lévő tételek egymást kompenzálják.

Az ÁKK egyszerese megfelelő kompenzáció a hitel *forrásköltségéért*, hiszen ez kompenzálja a pénz időértékét. Az ÁKK fennmaradó 0,3-szerese esetében ellentételezett kockázat lehet a hitel következtében tartandó tőke költsége (lásd minimum-tőkekövetelmények, bázeli szabályozás²⁸), ami szintén egy árazási paraméter a piaci termékek esetében, vagy az elvárt nyereséghányad hozamkörnyezettől függő változó részéért is kompenzálhat ez a bevételi elem. Az ügyleti kamat fix (terméktől függően) 1, 2 vagy 3 százalékos részét egyfajta értelmezésben tekinthetjük a kockázati költség és a fix nyereséghányad összegének.

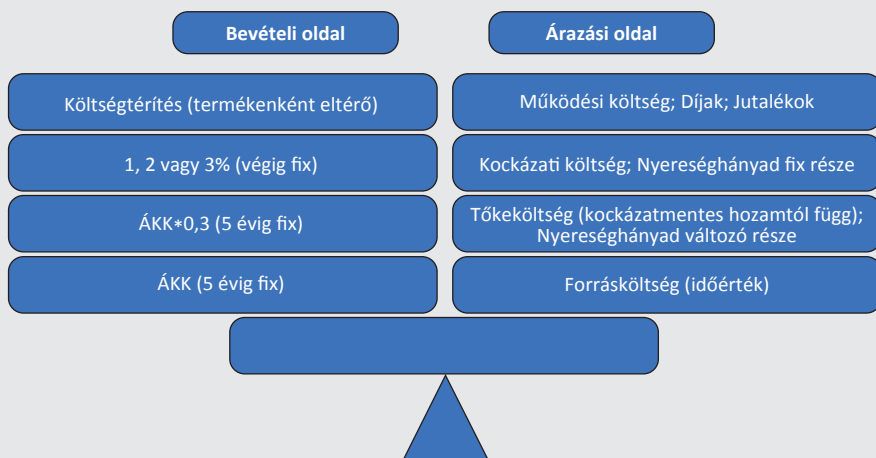
Az államtól kapott termékenként eltérő költségtérítést tekinthetjük a működési költség és egyéb díjak, jutalékok (pl. ügynöki díjak) ellentételezésekként kapott bevételnek. A *költségtérítés* ugyan nem része a nominális kamatnak, gazdasági értelemben mégis az, hiszen a hitel folyósítása nélkül a bank nem lenne jogosult rá, valamint a költségtérítés összege a folyósított összeghez, illetve a fennálló állományhoz kapcsolódik.

²⁷ A 2022. április 29-től folyósított babaváró hitelek ügyleti kamatának fix része 1 százalék a korábbi 2 százalék helyett.

²⁸ A tartandó tőke százalékos költségét (marzsát) a következő képlettel számíthatjuk ki: a hitel kockázati súlya (RW) * a bank minimum-tőkekövetelménye (min. CAR – capital adequacy ratio) * Cost of Equity (r_E , CoE, tőkeköltség, százalékos értelemben). Ezt az értéket a hitelvolumennel megszorozva a nominális tőkeköltséget kapjuk.

4. ábra

A szorzóval érintett hiteleken realizált bevételek és árazási paraméterként használt tényezők bemutatása

Megjegyzés: A banki termékjöveldelmezőség-számítási technika alapján: A technika megfeleltethető egy eredménykimutatási sémának az eredményben meg nem jelenő, de árazáskor számításba veendő tőkeköltséggel kiegészítve:

$$\text{kamatok} + \text{díjak} - \text{működési költség} - \text{kockázati költség} - (\text{tényleges}) \text{forrásköltség} - \text{tőkeköltség} = \text{nyereséghányad}.$$

A termék jöveldelmezőségének számítása során a bank a termék kamat és egyéb nettó bevételi marzsából (díjak, jutalékok marzsa) levonja a működési költségek marzsát, a kockázati marzsot, a hitel után a forrásköltséget (ami tisztán a pénz időértéke) és a tőkekövetelmények miatt tartandó tőkeköltséget, hogy a nyereséghányadot kapja eredményül. Az eredménykimutatás elemein kívül a tartandó tőkeköltséget azért kell figyelembe venni, mert ez az alternatívaköltség, amitől a bankba befektető részvényes eszik a hitel miatt lekötött tőke következtében. A tőkeköltség figyelembevétele (a nyereséghányadon felül) azért szükséges, hogy gazdasági hasznot (gazdasági hozzáadott értéket – EVA) teremtsen a gazdálkodó egység.

A tőkeköltség jellemzően becsült érték, melynek felépítésében jellemzően a kockázatmentes hozamnak szerepe van. A tőkeköltség becsülésére gyakran használt CAPM-modell a következő képletet használja: kockázatmentes hozam + béta * piaci kockázati prémium (Damodaran 2016). Ebből látható, hogy kifejezetten előnyös, hogy a tőkeköltség ellentételezésképpen kapott kamatrész függ a kockázatmentes hozamtól. A tőkeköltség azon hitelek esetében kerül bele a banki árazásba, amelyek után a bázeli tőkeszabályok értelmében tőkét kell tartani, a tartandó tőke arányában. Ehhez meg kell határozni az adott terméktípushoz tartozó kockázati súlyt (RW), hiszen ha az 0 százalék, a termék után nem szükséges tőkét tartani, és így a tőkeköltség árazásba építése téves eredményre vezet. A CSOK-hitel és az otthonteremtési hitel esetében a hitelek fedezete jelzálogjog, ami lakossági termékek vonatkozásában 35 százalékos kockázati súlyt eredményez, így ezen termékek esetében a tőkeköltség-árazásba építése releváns. Ezzel szemben a babaváró hitelek

az állami garanciavállalás miatt 0 százalékos kockázati súlyt kapnak, így esetükben a tőke költségét nem szabad az árazásba építeni.

A *kockázati költség* becsült értéke egy piaci termék esetében gazdaságilag jellemzően nem fix százalékos érték kellene legyen, hiszen magasabb hozamkörnyezetben a hitelek bedőlési valószínűsége is magasabb. A támogatott hitelek esetében azért logikusabb mégis a fix százalékos kockázati költség használata, mert az emelkedő hozamkörnyezet miatt megnövekedett kockázat nem az ügyfél oldalán, hanem az állam által átvállalt kamatrészen keletkezik, így a hozamkörnyezet növekedésével ceteris paribus nem valószínűsíthető magasabb bedőlési ráta.

A nyereséghányad tekintetében akkor beszélhetnénk (százalékosan) fix árazási paraméterről, ha az a feltételezésünk, hogy a hozamkörnyezet változásától függetlenül az alternatív termékek nyereséghányada is fix. Tökéletes betétoldali monetáris transzmisszió (a jegybanki alapkamat emelése megjelenik a betétek kamatában) esetén ez így is lenne, hiszen az alternatív termékek nyereséghányada nem változna. A jelenlegi hozamkörnyezet emelkedését azonban a betéti kamatok nem követték, alacsonyan maradtak, ami az alternatív termékeken ténylegesen realizált profitmarzst megemeli. Emiatt az a reális feltételezés, hogy az elvárt haszon is emelkedik a kamatmarzs emelkedésével. Ezért érdemes a nyereséghányadot két részre, egy fix, valamint egy változó részre bontani, melyek közül az utóbbi követi a hozamkörnyezet változását. Ebben a felbontásban az ÁKK 0,3-szorosa ezt az árazási részt (is) kompenzálja. Az alternatív termékekhez viszonyítás azért releváns, mert a szorzóval érintett hitelek forrása a bank saját forrása, nem pedig egy célzott refinanszírozott forrás, így a bank a saját forrásáról dönt, hogy milyen termékben próbálja legjövödelmezőbben kihelyezni.

A szorzó mint változó nyereséghányad értelmezést a PwC is megemlíti²⁹. A szerzők egy 1,15-szeres szorzó esetében ki is mondják, hogy ez a szorzó egy volatilis hozamkörnyezetben nem lenne SPPI-sértő sem. Egy kevésbé volatilis környezetben folyósított szorzós hitel esetében pedig a benchmark-tesztek szignifikanciája szólhat az SPPI-konformitás mellett (2. táblázat). Az árazási elemek más – itt be nem mutatott – csoportosítása is azt a következtetést eredményezi, hogy az ÁKK 0,3-szerese gazdasági tartalmát tekintve valójában a hitelnyújtót kompenzáló bizonyos árazási paraméter, nem pedig tőkeáttétel.

²⁹ *In Depth Retail banking: practical implications of IFRS 9 classification and measurement*, PwC, 2017, 27. old. <https://www.pwc.de/de/newsletter/kapitalmarkt/in-depth-retail-banking-ifrs-9-c-m.pdf>. Letöltés ideje: 2022. december 15.

4.7. A keretelvek szerinti megítélés

A szabályalapú besorolási indoklásokon túl vizsgáljuk meg, hogy mi volt az IFRS 9 standard alkotóinak célja az az új besorolási elvek bevezetésével³⁰. Az IASB a cash flow-k jellemzői (SPPI-teszt) és az eszköz funkciója (üzleti modell) alapján különíti el az eszközöket. Az 1,3-es szorzó nem eredményez kiszámíthatatlanabb cash flowkat, mint a szorzó hiánya.

Az értelmezésben segítségünkre vannak a szabályalkotó testület által kiadott Pénzügyi Kimutatások Átfogó Keretelvei, melyeket akkor kell figyelembe venni, ha a standardok nem adnak egyértelmű iránymutatást egy számviteli elszámolás kérdésére. A következőkben a kétféle értékelési elvet hasonlítjuk össze a keretelveknek való megfelelés szempontjából³¹.

A *pénzügyi kimutatások célja* a különböző érdekhordozók döntésének támogatása (CFR³², 1. fejezet). Az érintett hitelek FVTPL-módon való értékelése már ezen alapvető célnak sem felel meg minden kétséget kizáróan, mivel ezen hitelek valóérték-változása olyan eredményelem, aminek nincs köze ahhoz, hogy a vállalat hogyan használja erőforrásait és generál pénzáramot. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a hitelekkel foglalkozó részlegek és dolgozók teljesítménye nem a valóérték-változás alapján kerül megítélésre. Emellett a valós érték változásának eredménybe engedése a külső érdekhordozók számára is megnehezíti a gazdálkodó egység releváns teljesítményének értékelését.

A pénzügyi kimutatások célja egyrészt annak a bemutatása is, hogy az entitás hogyan használta fel az erőforrásait a múltban, a jövőbeli felhasználás becslhetősége mellett. Az FVTPL-értékelés esetében mindkét cél sérül, hiszen a bank nem a valós érték változásából szeretne bevételt generálni, hanem a hiteleken realizált kamatbevételből³³, a nehezen becslhető eredményelem pedig rontja a jövőbeli teljesítmény előrejelezhetőségét.

Egy pénzügyi információ akkor hasznos, ha az bizonyos alapvető (relevancia és valószínűség) bemutatás) és hasznosságot fokozó (összehasonlíthatóság, igazolhatóság, időszerűség, érthetőség) ismérveknek minél nagyobb mértékben meg tud felelni, és előállításának költségkorlátát sem lépi át (CFR 2. fejezet). A pénzügyi információ akkor *releváns*, ha a múltra tekintettel visszaigazoló értékkel, a jövőre tekintettel előrejelző értékkel bír. Visszaigazoló értékről akkor beszélhetünk, ha az információ

³⁰ IFRS Project Summary 2014: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/fi-impairment/ifrs-standard/published-documents/project-summary-july-2014.pdf>, letöltés ideje: 2023. február 7.

³¹ Megállapításaink nem az értékelési elvek általános kritikáját tartalmazzák, csupán a vizsgált hitelekre vonatkoznak.

³² A Pénzügyi kimutatások átfogó keretelvei (Conceptual Framework). <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2021/issued/part-a/conceptual-framework-for-financial-reporting.pdf>. Letöltés ideje: 2023. február 7.

³³ A bankok természetesen kezelhetik és kezelik is kihelyezéseik kamatláb-kockázatát, függetlenül az alkalmazott értékelési elvektől.

visszajelzést ad a múltbéli értékelésekről, míg előrejelző értékről akkor, ha az információ alkalmas arra, hogy a felhasználók jövőbeli kimenetek becsléséhez inputként felhasználhassák. Az FVTPL-értékelés ezen kritériumoknak esetünkben kevésbé tud megfelelni. A *valóság*hű bemutatás a gazdasági forma elsődlegességét emeli ki a jogi formával szemben. Az előző fejezetben bemutattuk, hogy ezen hitelek esetében, habár a szorzó látszólag úgy néz ki, mint egy tőkeáttétel, valójában gazdaságilag egyáltalán nem beszélhetünk erről.

Ha egy jelenségről többféleképp is releváns és valóság-hű képet tudunk nyújtani, a hasznosságot fokozó jellemzők tekintetében kell minél nagyobb mértékben megfelelnie. Az *összehasonlíthatóság* az egyik leginkább sérülő elvárás a vizsgált hitelek FVTPL-értékelése esetén. Ezen hitelek esetén jellemzően 3-as szintű, becsült valós érték inputok alapján határozzák meg a valós értéket, így az entitások eltérő értéken értékelhetik akár a teljesen azonos paraméterekkel rendelkező ügyleteket is, ezzel nagyban rontva az entitások közti összehasonlíthatóságot. A 2021-et megelőző bankszektorszintű vegyes használat – azaz, hogy egyes bankok AC-n, mások FVTPL-ben mutatták ki ezeket a hiteleket – szintén ezt az ismérvet sértő jelenség volt. A beszámolóokban a valós érték változása, az FVTPL hiteleken realizált kamat, a valósérték-változáson belül a hitelkockázat változásából fakadó rész megjelenítése szintén nem konzisztens a szektorban, ez azonban jellemzően már az IFRS-ek általános kritikája a beszámoló készítőinek adott szabadság miatt. Emellett nemcsak az entitások közti, hanem egy adott entitás időbeli összehasonlíthatósága is romlik FVTPL-értékelés esetén, mivel évről évre egy nehezen előrejelezhető és értelmezhető elem kerül az eredménybe.

Az *igazolhatóság* ismérve azt a kritériumot támasztja az információval szemben, hogy az a kellő ismerettel rendelkező, független külső felek által reprodukálható legyen. A kétfajta értékelés közül itt is az AC-n értékelés az, amelyik jobban megfelel az ismérvnek, mivel ezen ügyletek esetében a valós érték megbecslése nehézkes, már-már aktuáriusi szakértelmet feltételez.

A besorolás, a jellemzés és az információk prezentálásának tiszta és tömör megjelenítése az *érthetőség* kritériuma. Nagyban rontja a beszámoló érthetőségét, hogy a nagyjából azonos jellemzőkkel rendelkező ügyfélhiteleket két értékelési kategóriában mutatják be a bankok a szorzóval érintett hitelek FVTPL-értékelése esetén. Mivel az ügyfélhitelek túlnyomó többsége AC-n van értékelve, az érthetőség alapján ezekre a hitelekre is az AC-n értékelés lenne megfelelő a Keretelvek szerint.

Ezek mellett, az információ hasznosságának megítélésekor figyelembe kell venni az előállítás *költségének korlátait*. Az amortizáltan értékelés mellett szól az is, hogy FVTPL-értékelés esetén a számviteli információk előállításának költsége jelentősen megnövekedik, így az meghaladhatja az információkból származó hasznot. A valós érték előállítása a könyvvizsgáló részéről is többletmunkát kíván egy AC-s

értékeléshez képest, hiszen utóbbi automatikusan számolódik, míg a valós érték modelljét auditálni komplexebb, több szakértői munkát igénylő feladat. Ezenfelül a valós érték meghatározása az érintett hitelek tekintetében – aktív piac hiányában – kifejezetten nehézkes. A hitelportfóliók értékesítése általában portfólió-átruházáskor vagy a nemteljesítő hitelek eladásakor történik, ami nem egy szokásos piaci körülmények között létrejött ügylet, így az ügyleti ár sem egy ilyen tranzakciót tükrözne. Míg AC-n értékelés esetén egy jól mérhető, megbízható értéket lehetne a könyvekben szerepeltetni, FVTPL-értékelés esetén egy bizonytalanabb, hármas szintű valóserőérték-inputokból felépülő értéket és annak változását engedjük a könyvekbe.

Az AC-n értékelés ugyan nem tükrözi az értékeléskori aktuális piaci viszonyokat, így az értékváltozást sem, azonban a törlesztés és az értékvesztés elszámolásával mégis aktualizálásra kerülnek a kimutatott összegek. Az AC-hez képest a valós érték használatának előnye, hogy mindig az aktuális piaci információk tükröződnek az értékben. A Keretelvek (CFR 6) az AC-n értékelés visszaigazoló képességét emelik ki, a valós érték esetében mind az előrejelző, mind a visszaigazoló képességet kiemelik. Utóbbi a tekintetben hasznos, hogy korábbi várakozások helyességét tudja jobban igazolni, mint az AC-n értékelés. A szorzóval érintett hitelek esetében azonban utóbbi megerősítésre kisebb szükség van, hiszen a folyósításoknak mindig az aktuális piaci viszonyok között kell történnie, mivel a bankok célja nem az, hogy a folyósítások elhalasztásával magasabb kamaton helyezzenek ki, hanem hogy minél nagyobb piaci részarányt tudjanak maguknak megszerezni egy adott időszak alatt.

Az értékelési elvek közti döntés mérlegelés eredménye, ahol azt kell figyelembe venni, hogy a gazdálkodó milyen módon szeretne az egyes eszközökből hasznot és jövőbeli pénzáramot realizálni. A szorzóval érintett hitelek esetében a bankok a tőke és a kamat beszedéséből szeretnék hasznot realizálni, ahol a kamat megfelel az IFRS 9 előírásainak, amit a korábbi fejezetekben már bemutattunk. Mérlegelnünk kell az instrumentum értékváltozásának relevanciáját is. Míg egy derivatív ügylet esetében a valóserőérték-változás releváns, addig az elemzett hitelek esetében épp ennek az ellentétéről van szó, az értékváltozás kifejezetten zavaró többletinformáció. A szorzóval érintett hitelek tekintetében az AC-n értékelés előnyeinek értéke és relevanciája messze meghaladja a hátrányait és a valós értékelés előnyeit.

A mérlegelés eredményeképpen juthatunk olyan következtetésre is, hogy egy eszközt érdemes többféle módon is értékelni. A beszámolóban AC-n szereplő hitelek esetében a bankok a megjegyzések között kötelesek közzétenni azok valós értékét (IFRS 7)³⁴ – ezzel a valós érték is megjelenik a beszámolóban –, a mérlegben és eredménykimutatásban azonban mégis AC-n szerepelnek az ügyletek, ennek minden pozitív hozadékaival együtt.

³⁴ IFRS 7 – Pénzügyi instrumentumok: közzétételek. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:02008R1126-20220101&from=EN>. Utolsó letöltés ideje: 2022. augusztus 5.

4.8. Kivételszabályok

Ha az előbbieken ellenére mégis úgy döntenénk, hogy az 1,3-es szorzó tőkeáttétel, vagy az alapvető kölcsönmegállapodáshoz nem kapcsolódó kockázatoknak vagy volatilitásnak való kitétséget eredményez, akkor még mindig van három olyan lehetőség, amely AC-n való értékelést eredményezhet. Az első ilyen az államilag meghatározott kamatlábakra vonatkozó kivételszabály. A második az ún. *de minimis* szabály, ami az elhanyagolható hatást okozó jellemzőktől történő eltekintést teszi lehetővé, míg a legáltalánosabb kivételszabály az IAS 1³⁵ által biztosított IFRS-ektől való eltérés lehetősége.

Kivételt biztosíthatna a főszabály alól az IFRS 9 B4.1.9E pontja, amely az *államilag meghatározott kamatlábakra* vonatkozik, amikor a szabályalkotó pusztán a kamat mértékéből és előállításának módjából fakadóan nem buktatja meg a terméket az SPPI-teszten. Ez segíthetett volna az 1,3-es szorzóval érintett hitelek esetében, ahol a gazdálkodónak nincs beleszólása a termék árazásába. Esetünkben azonban a szabály nem tudja betölteni a célját, mivel az egyrészt a „nagyjából” szó használata miatt erősen szubjektív, másrészt elvárja annak a kritériumnak való megfelelést, amely alól felmentést szeretett volna adni: „szerződéses cash flow-k tekintetében nem képvisel kockázatoknak vagy volatilitásnak való olyan kitétséget, ami inkonzisztens egy alapvető kölcsönmegállapodással”. Ezzel az önmagába visszakanyarodó szabályozás elvi problémájába ütközünk a szorzóval érintett hitelek esetében, így ugyanis a kivételszabály és a főszabály egymást írják kölcsönösen felül. Emellett bizonyos könyvvizsgálók úgy értelmezik az államilag meghatározott kamatot, hogy ez a jelenség csak abban az esetben áll fenn, ha a piacon nincs alternatív, piaciilag árazott helyettesítő termék³⁶. A szorzóval érintett hiteleknek azonban létezik piaci alternatívája, így ebben az értelmezésben a kivételszabály ezért nem jelentene valódi kivételt.

A *de minimis* szabály³⁷ alapján egy szerződéses feltétel nem változtatja meg a besorolást, ha hatása csekély. Az 1,3-es szorzó *de minimis* feltételként való megítéléséhez szükséges, hogy minden évre, illetve a szerződés teljes futamidejére a hatása csekély legyen. A kalkuláció során két alternatív helyzet került összehasonlításra. Az egyik esetben a hiteleket a szorzó nélkül, a másikban a szorzóval együtt árazzák. Habár a szorzóval érintett hitelek esetében a maximális hitelösszeg terméktípustól függ, ennek nincs hatása a kalkuláció eredményére. A valódi eltérést az okozza, hogy a hitel első öt évre vonatkozó ÁKK-hozam fixálásakor mekkora volt az ÁKK-referenciahozam. Az eltérő hozamokra vonatkozó kalkulációkat a 2. táblázat mutatja

³⁵ IAS 1 – A pénzügyi kimutatások prezentálása. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:02008R1126-20220101&from=EN>. Utolsó letöltés ideje: 2022. augusztus 5.

³⁶ IASB Request for Information – Post-implementation Review of IFRS 9 Financial Instruments – Classification and Measurement. https://ifrs-springapps-comment-letter-api-1.azuremicroservices.io/v2/download-file?path=598_29512_GborSchnerHungarianBankingAssociation_0_IFRS9Postimplementationreview_2022_01_27_HBA_signed.pdf. Letöltés ideje: 2022. március 20.

³⁷ IFRS 9, B4.1.18

be. A szorzóval érintett hitelek folyósítása legnagyobb volumenben a 2019. második felétől 2021-ig tartó időszakban történt, amikor az ÁKK-hozamok az 1–2 százalékos sávban mozogtak (3. ábra). A kalkulációs táblázatból látható, hogy az 1–2 százalékos folyósításkori ÁKK mellett a cash flow-k minden időszakban és halmozottan a teljes futamidő alatt 2,7–5,1 százalékban térnek el, a szorzó használatától függően. Ez nemcsak az extra 30 százaléknál jóval alacsonyabb, hanem a tőkeáttételes derivatív ügyletekre jellemző 10–20–40-szeres eltéréshez képest is csekély. Így kijelenthető, hogy ezen hitelek esetében a tőkeáttétel cash flow-ra gyakorolt hatása csekély. A 2021 vége óta tapasztalható hozamemelkedés következtében az eltérés a jelenlegi folyósításoknál már 10 százalék körüli is lehet, azonban ez is csekélynek minősíthető a 1000–2000–4000 százalékos, pénzügyi értelemben valódi tőkeáttételekhez képest.

2. táblázat

Kalkuláció az 1,3-es szorzó elhagyására vonatkozóan, eltérő ÁKK-átlaghozamok mellett

Hitelösszeg (Ft)	10 000 000	10 000 000	10 000 000	10 000 000	10 000 000	10 000 000	10 000 000
ÁKK (%)	0	1	2	3	4	5	6
a) ÁKK+2% (%)	2,0	3,0	4,0	5,0	6,0	7,0	8,0
b) ÁKK*1,3+2% (%)	2,0	3,3	4,6	5,9	7,2	8,5	9,8
Havi kamat a) (%)	0,2	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,6
Havi kamat b) (%)	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8
Havi törlesztés a) (Ft)	50 503	55 257	60 222	65 384	70 729	76 244	81 915
Havi törlesztés b) (Ft)	50 503	56 725	63 296	70 187	77 367	84 804	92 467
Visszafizetendő összeg a) (Ft)	12 120 635	13 261 765	14 453 250	15 692 075	16 975 010	18 298 674	19 659 605
Visszafizetendő összeg b) (Ft)	12 120 635	13 614 056	15 191 067	16 844 827	18 567 991	20 352 956	22 192 081
Szumma kamat a) (Ft)	2 120 635	3 261 765	4 453 250	5 692 075	6 975 010	8 298 674	9 659 605
Szumma kamat b) (Ft)	2 120 635	3 614 056	5 191 067	6 844 827	8 567 991	10 352 956	12 192 081
Eltérés törlesztőnként, évente és összesen (%)	0,0	2,7	5,1	7,3	9,4	11,2	12,9
Éves eltérés (Ft)	0	17 615	36 891	57 638	79 649	102 714	126 624
20 éves eltérés (Ft)	0	352 290	737 817	1 152 751	1 592 981	2 054 282	2 532 475

Megjegyzés: Mivel az öt, tíz és tizenöt év múlva várható ötéves forward állampapírhozamokra nincs elérhető megbízható előrejelzés, azzal az egyszerűsítéssel éltünk, hogy ezek a hitelek nem kerülnek átárazásra öt évente, így a kamat nem csak az első öt évben, hanem a futamidő alatt (maximum 10/20/25 év, terméktípustól függően) végig a folyósításkori fix érték. Ezt a feltételezést támaszthatja alá, hogy egy ennél magasabb kamat esetén a szabályozó a kamatstop renDELETEhez¹ hasonló eljárással rögzíthetné ezekben a hiteleknek a kamatát – hiszen egy magasabb átárazódáskori állampapírhozam az állami költségvetés kiadásait növelné – mivel a változó részt minden esetben az állam vállalja.

¹ 782/2021. (XII.24.) Kormányrendelet a fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvény veszélyhelyzetben történő eltérő alkalmazásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A2100782.KOR&dbnum=1> . Letöltés ideje: 2022. április 14.

Még ha minden egynél nagyobb szorzót tőkeáttételnek is minősítenénk, akkor is fontos, hogy figyelembe vegyük, ez a módosító tényező valóban jelentős hatással jár-e. Az IFRS 9 kimondja, hogy jelentős az eltérés, ha a tőkeáttételt okozó beágyazott termék minimum megkétszerezné a kezdeti megtérülési rátát az alapszerződéshez képest.² Könnyedén belátható, hogy az 1,3-es szorzó esetén a megtérülési ráta közel sem duplázódik meg. A standard a lényegesség feltételeként szabja azt is, hogy a megduplázódott megtérülési ráta legalább kétszerese legyen az azonos feltételű szerződésekre érvényes piaci rátának. Ezt a követelményt, mivel a kiindulópont, a megduplázódás sem áll fenn, nem is érdemes vizsgálni.³

Az amortizáltan való értékelésre egy utolsó lehetőséget az IAS 1 adhatna – ha minden korábbi vizsgálat a FVTPL-értékelésre vezetne – ami bizonyos feltételek esetén a *standardok alkalmazásától való eltérést* teszi lehetővé. Ennek azonban feltétele, hogy egy standard alkalmazása szembe menjen a keretelvek céljával, ezért ezt a kivételszabályt a gyakorlat szinte soha nem használja, mivel ha az adott iparágban akár egy entitás is a standard szerint jár el, az megdönti azt a feltételezést, hogy a standard alkalmazása rontana a keretelvekben megfogalmazott célok teljesülését. Így tehát ez a szabály nem tudja eltéríteni az értékelést a FVTPL-től, kivéve, ha a teljes szektor átállna AC-s értékelésre.

5. Összefoglalás

Összességében elmondható, hogy ha megvizsgáljuk a keretelveket, valamint minden ismert körülményt figyelembe veszünk, arra az *eredményre* kell jussunk, hogy a banki beszámolók a felhasználók számára relevánsabb és hasznosabb információt nyúltanának abban az esetben, ha a szorzóval érintett hitelek *amortizáltan* kerülnének *értékelésre*. A jelenlegi könyvvizsgálói álláspont szerint azonban a valós értékelés alkalmazandó – habár elvi alapon inkább AC-n kellene értékelni, – mivel a szabályozás jelenlegi szövegezéséhez szigorúan ragaszkodva álláspontjuk szerint a szorzó miatt ezek a hitelek megbuknak az SPPI-teszten. A kérdéskör tekintetében a közeljövőben csak abban az esetben várhatunk változást, ha a Bankszövetség felvetésére az IASB érdemben reagál, netán IFRIC-értelmezés kerülne kiadásra, vagy ha az állam változtat a kamat meghatározásának módján. Ez utóbbi azonban a régóta bevett gyakorlat miatt nem valószínű, illetve a már folyósított hitelek esetében csak a visszamenőleges jogalkotás és szerződésmódosítás esetén lenne jelentősége. Tekintettel arra, hogy a Magyar Állam 2022. április 14-én kiadott, 2022. április 29-én hatályba lépő 150/2022. számú Kormányrendeletben is csak előremutatóan változtatta meg a babavárási hitelek fix kamatfelárát – 2-ről 1 százalékra – és a 130

² IFRS 9 B4.3.8

³ Az IFRS 9 ezen szabályai a korábbi standard, az IAS 39 szövegében szó szerint szerepeltek, ám akkor a beágyazott derivatívát le kellett választani a szerződésről, s azt mindenképp FVTPL értéken kellett bemutatni, így az alapszerződés AC-n maradhatott.

százalékos szorzón nem módosított, így se visszamenőleges, se előremutató változtatás nem várható. Így egyedül az IASB lehetséges állásfoglalásán múlik, hogy hosszú távon is együtt kell-e éljünk az FVTPL-hitelek beszámolóbeli jelentős állományával és a létükből fakadó negatív felhasználói következményekkel.

Elemzésünkben bemutattuk az 1,3-es szorzóval érintett, államilag támogatott hitelek elszámolásával kapcsolatos dilemmákat, továbbá ismertettük az IFRS-ek rendszerének vonatkozó szabályait, a hitelek jellemző tulajdonságait. Utóbbit minden ponton összevetettük az IFRS-ek különböző szintű előírásaival, s bizonyítottuk, hogy összességében az ilyen hitelek amortizált bekerülési értéken történő bemutatása eredményezi a leginkább a megbízható, valós képet ezen ügyletekről.

Felhasznált irodalom

- Damodaran, A. (2016): *The Cost of Capital: The Swiss Army Knife of Finance*. <https://pages.stern.nyu.edu/~adamodar/pdfiles/papers/costofcapital.pdf>. Letöltés ideje: 2022. március 20.
- Ercegovac, R. (2018): *IFRS 9 Impact on bank landing policy and structural risk management*. Eurasian Journal of Business and Management, 6(3): 53–60. <https://doi.org/10.15604/ejbm.2018.06.03.006>
- Filipova-Slancheva, A. (2017): *Classification and Measurement of Financial Assets as per IFRS 9 – Evidence from a Bulgarian Bank*. The 5th Human and Social Sciences at the Common Conference, September, 25–29. <https://doi.org/10.18638/hassacc.2017.5.1.233>
- Gope, A. (2018): *Classification and measurement of Financial Instruments: IFRS 9*. International Journal of Creative Research Thoughts, 6(1): 2385–2392.
- Grósz Attila – Sárosdi Zsombor – Biró Gergely – Molnár Péter (2020): *Babaváró hitelek Pénzáramának modellezése – egy újszerű megközelítés*. Gazdaság és Pénzügy, 7(3): 258–282. <https://doi.org/10.33926/GP.2020.3.1>
- Gulyás Éva (2019): *A bankszektor számviteli sajátosságai*, In: Pénzügyi intézményrendszer Magyarországon 2019. Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, pp. 241–276. https://doi.org/10.35511/978-963-334-336-4/Gulyas_241-276
- Ha, Yunjung S. (2017): *Transition to IFRS 9: Practical Guidance for the Foreign Reserves of Central Banks*. World Bank, Washington. <https://doi.org/10.1596/27471>
- Háda Attila (2019): *Bankfelügyelők az IFRS9-átállás nyomában*. Hitelintézeti Szemle, 18(4): 77–111. <https://doi.org/10.25201/HSZ.18.4.77111>
- Lakatos László Péter – Kovács Dániel Máté – Mohl Gergely – Rózsa Ildikó – Madarasiné Szirmai Andrea (2018): *A Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok elmélete és gyakorlata*. 1. kötet. Magyar Könyvvizsgálói Kamara, Budapest.

Lejard, C. (2016): *How Do Banks Account for Short-Term Effects of IFRS 9?* SSRN. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2890225>

Popescu (Haralambie), M. – Ionescu, B.S. (2019): *IFRS 9 benchmarking test: too complicated to worth doing it?* Economic Computation and Economic Cybernetics Studies and Research, 53(1): 217–230. <https://doi.org/10.24818/18423264/53.1.19.14>

Tarpataki Eleonóra – Filyó Janka – László Norbert (2022): *Magyar vállalkozások áttérése az IFRS-alapú beszámolóra a hitelbírálatok során használt mutatószámok tükrében* Hitelintézeti Szemle, 21(1): 95–112. <https://doi.org/10.25201/HSZ.21.1.95>